

A helyismeret hullámhosszán

Kétféle gondra keres megoldást a debreceni városismereti vetélkedő-rendszer, a DEBRECENI KALEIDOSZKÓP. Programunk a honismereti munka része! Ez azért fontos, mert a honismereti mozgalom alapvető gondjából kerestünk kivezető utat.

A honismereti mozgalom egyik feladata, hogy a tömegekkel megismertesse elsősorban a helyi: a történeti, a néprajzi, a művelődéstörténeti, az építészeti, a turisztikai stb. értékeket, életre keltse azokat, hogy betölthessék új szerepüket. A mozgalom szakemberei, aktívái viszont minduntalan azt tapasztalják, hogy akcióik csak alkalmilag hatnak a tömegekre, s folyamatosan csak a zárt, szakmai kisközösségeket (gyűjtő-csoportokat, szakköröket, baráti köröket stb.) tudják hatásrendszerükbe vonni. Másrésztől pedagógiai problémára kellett reagálni. Az oktatási és közművelődési intézményeknek, ifjúsági szervezeteknek egyaránt nagy gondja az ifjúság patriotizmusának fejlesztése, mivel erősödő tendenciával hat a kozmopolitizmus szelleme. Az oktatás, a közművelődés, a mozgalom és a tudomány egységes véleménye, hogy az ifjúság patriotizmusának fejlesztéséhez legkézenfekvőbb eszköz a szűkebb pátria tegnapi és mai értékeinek rendszeres feltárása, bemutatása. Annak megmutatása, hogy mire is lehetünk joggal büszkék, mi helyett kell a jövőnek jobbat teremtenie, mihez van szükség a mai ifjúság alkotó fantáziájára, kedvére, szándékára. Ezt azonban a mozgalom csak az ifjúság parányi részének tudja kisközösségeiben felvázolni.

A debreceni helyismereti vetélkedő-rendszer e két rendkívül komoly problémára keresett egyfajta megoldást.

A debreceni Megyei és a Városi Tanács VB Művelődésügyi Osztálya, a Pedagógusok Szakszervezetének Városi Bizottsága, és a Debreceni, valamint a Hajdú-Bihar Megyei Művelődési Központ, a Pedagógus Művelődési Ház, a Megyei és Városi Könyvtár, a Déri Múzeum és a TIT Debrecen Városi szervének bevonásával 1971. őszén indította útjára városismereti vetélkedő-rendszerét. Először 2–3. osztályos középiskolásokat és szakmunkástanulókat, majd az 1972/73-as tanévben 7–8. osztályos általános iskolásokat szólított játékba a *Debreceni Kaleidoszkóp*. Ettől kezdve fennállásáig minden második évben visszatér ugyanahhoz a réteghez.

Az 1971/72-es tanévben 2901 tanulót neveztek be általános és szakközépiskoláink, szakmunkástanuló intézeteink. Közöttük sajnos csak elenyésző arányban voltak a szakmunkástanulók. Eddigi tapasztalataink szerint az induláskor a középiskolások voltak legaktívabbak. Az 1972/73-as tanévben az induló általános iskolások száma kisebb: 2093. Kezdetben úgy tűnt, hogy vetélkedő rendszerünk számukra nem alkalmas forma. A központi felkészítő programokon való számszerű részvétel, csoportos és személyi aktivitás azonban már az ellenkezőjét bizonyította.

Mindkét évben négy tárgykört határoztunk meg. I. A város történetét. II. A város művelődéstörténetét. III. A város munkásmozgalmának történetét. IV. A város képét, építő- és képzőművészetét.

Első évben minden benevező osztálynak két tárgykörben kellett indulnia. Ez megterhelőnek bizonyult. A tárgykörök anyaga túlságosan bő volt, hiszen a kezdetektől elhozott a jelenig. Alapvető forrás a megadott (nemcsak népszerű ismeretterjesztő, hanem tudományos) szakirodalom, megjelölt múzeumi gyűjtemény volt. Kissé lebecsült szerepet kapott a felkészítésben az élő város, a nehézségi fokot ez tovább növelte. A tanulók szívesen ismerkedtek városunkkal így is, de túlzottan igénybe vette őket ez a munka.

Hasznosítva a tapasztalatokat, könnyítettünk a programon. Az általános iskolásoktól már csak egy tárgykör kiválasztását kértük és a felkészülés alapvető forrasaként az élő várost jelöltük meg. Ezzel növelni tudtuk a tartalom jelenidejűségét. Úgy látjuk: így célunkhoz is közelebb juthattunk. A történeti múlt értékeinek nép-

szerúsítése mellett jobban rá tudjuk irányítani a figyelmüket a jelen értékeire, és a holnapi teendőkre.

Ezt a módosításunkat a későbbiekben is érvényesítjük. Érdemes egy pillantást vetni a mellékelt táblázatra, amely a tárgykör-kiválasztás mértékét, arányát és a tárgykörök helyezési rendjét mutatja. A középiskolások közül legtöbbször a várostörténetet, majd a művelődéstörténetet; az általános iskolások viszont elsősorban a városképet, majd a művelődéstörténetet választották. A két kategóriában egyaránt negyedik helyre került a munkásmozgalmi és második helyre a művelődéstörténeti tárgykör.

A tárgykör	Ezt választotta 1971–72-ben		Helyezési sorszáma 1971–72-ben	Ezt választotta 1972–73-ban		Helyezési sorszáma 1972–73-ban
	fő	a nevezők % ^a		fő	a nevezők % ^a	
I.	2244	77,3	1.	457	21,5	3.
II.	1704	58,7	2.	740	35,8	2.
III.	811	27,9	4.	130	6,2	4.
IV.	1043	35,9	3.	765	36,5	1.

A benevezés után több hónapon át tartó — a társszervek segítségét is hasznosító — központi felkészítő programsorozatokat indítottunk: szemléltetett előadásokat, szakemberekkel (történészekkel, irodalomtörténészekkel stb.) való beszélgetéseket, múzeumlátogatásokat, városnéző túrákat, s a játékmódra tanító „mini” vetélkedőket. A 38 programon átlagosan 26 középiskolás vett részt, az általános iskolások 62 felkészítő programján pedig általában 45 tanuló. Leglátogatottabbak — általában 100 feletti létszámmal — a városnéző túrák voltak, legkevésbé pedig a munkásmozgalmi tárgykörré felkészítők. E programok az első évben a középiskolák, az 1972/73-as tanévben pedig a csapókerti Horváth Árpád Művelődési Ház, a Nagy Sándor telepi Móríc Zsigmond Klubkönyvtár és a MÁV Járműjavító Vállalat Előre Művelődési Háza gyermekklubjainak rendezvényeivel, valamint néhány iskola házi felkészítőivel egészültek ki, mintegy 100–100 alkalomra.

Két lényeges közművelődési hatás már látható. Az egyik, hogy a Debreceni Kaleidoszkóp egész sor intézményt hozott mozgásba, a meghatározott ismeretterjesztési anyagok sokszínű és legtöbbször újszerű feldolgozására. A másik pedig, hogy konkrét közönségbázisra épített, és folyamatos pedagógiai szempontok szerint építkező, hatásos ismeretterjesztő programot indított útjára.

Az is látható viszont, hogy az érdekelt tanulóknak mindig csak kis százaléka vett részt a felkészítőkön, tehát létrejött közöttük az egy tárgykörön belüli, témakörre koncentrált felelősi rendszer, munkamegosztás. Erre a jelenségre már az első évben felfigyeltünk, és az ismeretmennyiséggel szemben kialakult természetes védekezési módnak tekintettük. Mindkét évben felhívtuk azonban a tanulók figyelmét arra hogy a számonkérő-vetélkedő fokozatokon mindannyiuknak szükségük lesz a választott anyag teljes ismeretére. Kértük őket ezzel együtt, hogy szerzett ismereteiket a „témafelelősök” adják át az osztálytársaiknak. Úgy tapasztaltuk, e feladatnak többségük eleget is tett.

Igazolta ezt játékunk következő szakaszában, az első fokon osztálykeretben szűrő, központilag elkészített és közreadott teszt-lapok kérdéseire adott válaszok színvonala is. A középiskolások és a szakmunkástanulók központi — a DMMK által elkészített és közreadott — teszt-lapjainak kérdéseit, feladványait 1756 tanuló válaszolta meg. A megszerezhető pontok 34 %-át tudták összegyűjteni. A részadatok azt is mutatták, hogy a felkészítésben jeleskedő iskolák kiemelkedő teljesítményt értek el. Általában a szakközépiskolák és a szakmunkásképző intézetek szerepeltek gyengébben.

Az általános iskolások 1973 januárjában kb. 1900 tesztlapot töltöttek ki, hogy ennek alapján kiválasszák közülük az osztályok legjobban felkészült tanulóit, akik az iskolai színvonalversenyeken 4 tagú csoportokban képviselik osztályaikat.

Az adatok világosan igazolják, hogy vetélkedő-rendszerünkkel a honismereti munka olyan formáját hoztuk létre, amely alkalmas arra, hogy a tömegeket hosszú időre mozgósítsa.

A többhónapos felkészítő programok végeztével a megkívánt ismeretanyagoknak több mint egyharmadát tudták a résztvevők. Az általános ismeretterjesztés eredményességéhez mérten ez megnyugtató eredmény.

Néhány iskolában a tantestület bonyolítja le a színvonalversenyt, önállóan vagy módszertani segítségünkkel. Legtöbbjük igénybe veszi vetélkedő-rendező munkacsapatainkat, játékvezetőinket, zsüri-tagjainkat, továbbá az általunk elkészített forgatókönyveket, eszközöket.

Az iskolai színvonalversenyről első évben a kétszintes — selejtező és színvonalversenyből álló — városi döntőre jutottak a tanulók, 1973-tól be kellett iktatni a kerületi döntőket is, mivel a benevező iskolák száma 15-ről 23-ra nőtt, s így az iskolai színvonalversenyekről túl sok csapat jutna tovább. (Mindenképpen több, mint ahánnyal még jó színvonalú vetélkedőt lehet lebonyolítani.) A kerületi döntőket a városi követi.

Az első év városi döntőjének selejtezőjében még mindig 31, négy fős csoport szerepelt, szinte profi szinten. A többszörös kiválasztódás következtében itt már igen magas tudásszintek mérkőztek. A kieső 25 csoport (100 tanuló) a megszerezhető összes pont 61 %-át, a továbbjutó 6 csoport (24 tanuló) pedig 82,6 %-át, a délutáni döntőben 71 %-át gyűjtötte össze. A statisztika már önmagában is szöszölője vetélkedő-rendszerünk tömegméretének, de még inkább tartalmi hatásának. Akik részt vehettek a játékban — akár csak a 200 fős közönség tagjaként — meggyőződhetnek arról, hogy a városhoz kapcsolódó érzelmekben, a konkrét ismeretanyagban megnyilvánuló igazi hatás még szívderítőbb volt. Ezt vártuk az ideitől is. Megvalósult.

Nem lehet érdektelen egy ilyen tömegjáték feladványaiba sem belepillantani, hiszen igazán csak így értékelhető. Helyhiány miatt azonban be kell érniünk néhány általános szemponttal. Írás- és szóbeli feladványainkhoz igyekeztünk hasznosítani a város építészeti szempontból jeles épületeit, a köztéri szobrokat, az emléktáblákat, élő utca- és intézményneveket, a múzeumi gyűjtemények kiemelkedő példányaikat, a Déri Múzeumból és a Református Kollégium Könyvtárából. A városról, fiairól szóló vagy fiaitól származó szépirodalmi, képzőművészeti alkotásokat, gyáraink termékeit stb., eredetiben, fotón, dián, lemezen használtuk fel.

Versenyrendszerünk pedagógiai értékének számbavételére itt nem törekedhettem. Ezt ebben az évben végeztük el. Világosan látjuk, hogy a hazafias nevelés olyan eszközt adtuk a pedagógusok kezébe, amelynek hatását szinte minden tanórán, minden gyermek- és ifjúságmozgalmi foglalkozáson érezheti a tanuló és a tanár, a mozgalmi vezető és amelynek igazi hatása túlhalad a tanuló és mozgalmi közösségek keretein.

Nyugodtan állíthatom, hogy a honismereti mozgalom egyik kiemelkedő akciója a *Debreceni Kaleidoszkóp*. Példája más rétegek és más települések számára is hasznosítható. Remélem, állításom igazát e rövidre szabott terjedelemben is sikerült felvillantani.

Franz Vilmos